

i upućuje na važnost svetog mjesta. I u ovom poglavlju, mišljenja smo, izlazi tipičan sociološki problem. U Evropi je sve veći broj onih koji obilaze sveta mjesta. No, s pravom se pita autorka, da li se radi o istinskim vjernicima ili su pak u pitanju turisti koji idući sa jednog mjesta na drugo provode godišnje odmore? Granica između hodočašća i turizma je mala, pa se tako zamagljuje precizan odgovor na postavljeno pitanje (200). U nastavku poglavlja, autorka razmatra razlike između muzeja i katedrale ili bazilike, kao i mnoge druge probleme inspirativne za istraživanje.

Teorijski stav autorka najbolje ispoljava u zaključku – „Mutacija sjećanja“. Zaključak predstavlja sintezu pojmova počev od Zastupničkog sjećanja, Nesigurnog sjećanja, Posredovanog sjećanja, Alternativnog sjećanja, Konfliktnog sjećanja, Simboličkog sjećanja, do Mutacije sjećanja sa kojim zaključuje ovaj istraživački opus.

Na kraju, istakli smo tek djelić za pažanja o knjizi *Religija u suvremenoj Europi*, koja, sigurni smo, obiluje značajnim podacima za buduća sociološka istraživanja religije.

Vladimir Bakrač

Ratko R. Božović, *Sociologija i sport*, Univerzitet Crne Gore, Podgorica, 2009.

U svijetu koji je promijenio svoje lice i orijentacije, bilo bi čudno, da se naučna misao našeg društva koja je tragala i traga za uzrocima i putevima promjene tog globalnog lica, nije adaptirala na postojeću shematizaciju. Jedan od korifeja naučne misli, koji se odao odgonetno-naučnoj odiseji je prof. dr Ratko R. Božović. Konkretnije, riječ je o njegovoj najnovijoj studiji *Sociologija i sport*, koja je nastala kao plod dubinskog posmatranja društvenog života, a ponajprije introspekciji kulture i njenih epifenomena. Vremenski luk ovih radova, implementira viševjekovne kulturne mijene. Okosnica koja sadržinski povezuje sve autorove radove jeste oblast simboličke kulture, koja se ne može ekstrahovati kao posebno područje, već predstavlja integralni dio društvenog i individualnog života. Gotovo svi dosadašnji pokušaji definisanja svijeta kulture polazili su, kako i sam autor naglašava, od empirijske osnove konstituisanja ovog pojma, svodeći ga na njegovu istorijsku stvarnost. Autor će zaključiti da se postmoderna kultura a i sve one društvene pojave koje tvore sintagmu navedenog pojma, a u ovom slučaju fizička kultura i sport, mogu

svesti na vizuelnu imaginaciju i klonirano stanje smrti kulture.

Knjiga Ratka R. Božovića *Sociologija i sport*, veliki je doprinos i svojevrsan omaž sociologiji sporta u pogledu njenog ponovnog angažovanja i njenog involviranja u sociološki dijapazon kao i epistemološko-teorijske zasnovanosti proučavanja fizičke kulture i sporta. Po čemu se izvodi i jasna *differentia specifica* između sociologije sporta i drugih društvenih nauka koje takođe u svoj naučni opseg proučavaju sport sa njihovog specifičnog stanovišta. Kako su radovi prof. Ratka R. Božovića posvećeni aktuelnom i fundamentalnom problemu preobražaja i instrumentalizacije fizičke kulture, njegovih dvanaest studija imaju ne samo saznanji već i društveni značaj. Poglavlja su sljedeća: Čemu sociologija sporta; Simbolička kultura i fizička kultura; Osnovna obilježja društvene djelatnosti; Amaterizam i profesionalizam u sportu; Sport i igra; Oblici razonode i zabave u sportu; Sport i publika; Moral u sportu; Sport i ekonomski interes; Agresija i nasilje u sportu; Sport i politika; Međunarodni sport – pokazivanje moći i prestiža u svijetu.

Već u preludijumu knjige, autor uspostavlja naučno-kategorijalni aparat koji je temelj jedne društvene nauke, a u ovom slučaju sociologije sporta, sociologije fizičke kulture pa i sociologije uopšte, demonstrirajući tako interdisciplinarni pristup istraživačkom problemu. Sport je postao oblik društvene devijacije, ali na jedan, markiraće dr Božović, paradoksalno društveno prihvatljiv način. Zbog toga nije slučajno to, što se sport nameće kao društvena pojava koja je intrigantna za sociološka istraživanja. Sport je danas najčešće i prije svega težnja za izgubljenom stabilnošću. On je dakle jedna nostalgija. Fizička kultura, doživjela je svoju metamorfozu, tako da je sve dalje od onog statusa koji je imala u helenskom razdoblju. Tako ona gubi vaspitnu funkciju u društvu u smislu održavanja i unapređivanja psiho-fizičkog zdravlja čovjeka, postajući time neka vrsta preventivno-terapeutskog sredstva individue koja je „oslobođena“ od stvaralačke obaveznosti. Estetička vrijednost po mišljenju autora, danas biva eksteriorizovana i transformisana u jednu kolektivnu opštnost. Ako je istorija detektovala pojedinačne slučajeve gdje se individua profilisala kao *homo universalis*, savremena civilizacija je redukovala dijapazon stvaralačkih ispoljavanja čovjeka i redukovala ga na *markuzeovog čovjeka*, „čovjeka jedne dimenzije“. Nešto slično, poentiraće dr Božović, u svojoj studiji, odigrava se i sa vrhunskim sportom, odnosno sportskim rekordima i rekorderima, gdje se van istinske sportske igre nameće rekord kao rezultat u svrhu prestiža. To je prazan hod igre. Pod diktatom vještačkih potreba čovjek jednostavno uzima ponudeno, živjeći tako na način svih, a ponajmanje na svoj samoizabran način. Prema tome, sociologija fizičke kulture i sociologija sporta preko interdisciplinarnog pristupa ovim zanimljivim pojavama, sve uočljivije konfrontacije kulture i društva, mogu otkriti niz društvenih devijacija.

U drugom poglavlju knjige Simbolička kultura i fizička kultura, koje se

može shvatiti i kao simbioza i nukleus razmatranja drugih problemskih cjelina, autor jasno distingvira značenje navedenih pojmova. Pojam fizičke kulture je širi od pojma sporta, jer fizička kultura uključuje sport kao jedan od njenih sastavnih djelova. Fizička kultura, a posebno različite sportske aktivnosti, predstavljaju nešto što je specifično u odnosu na opštu kulturu, čime se mogu označiti kao potkulture pojave. Ekstrahujući elemente fizičke kulture i sporta na pojavnoj razini, ilustrujući arhetipski fizičku kulturu, preciznije dovodeći je do semantičkog značenja koje je imala u antičkoj Grčkoj, uspostavljanje harmonije između duha i tijela – *kalkogatije*, dr Božović će konstatovati da je u novom vijeku kao posledica podjele rada i uticaja idejnih i religijskih faktora došlo do razdvajanja duhovnog i fizičkog, gdje je sa fizičkim–izvršilačkim radom došlo do gubljenja antičkog značenja fizičke kulture i time se profilirao njen supstitut-sport. Time sport, kao lukrativna djelatnost, podrazumijeva fundament uspjeha, u smislu određenih intelektualnih lukavosti.

Autor pokazuje kako se sport reflektuje u svojim dvijema paradigmama: *amaterizmu* i *profesionalizmu*. Prof. Ratko R. Božović, hronološki prati genealogiju masovnog sporta, iliti profesionalnog i amaterskog sporta i njihovo reflektovanje na društvenu stvarnost. Iako pojam amaterizma nije konkretno bio poznat u antičko doba, ali princip nekoristoljubivosti kao jedan od odlika amaterske aktivnosti, ipak proističe iz karaktera olimpijskih igara. Obje paradigme su u dosluhu sa „mitom sporta“ i obje su se različito tretirale u različitim društvenim uređenjima. Savremeni sport ne može opstati bez „gladijatorske borbe“ za uspjehom, rekordom, pa prema tome on je danas nezamisliv bez bestijalnih ispada i napada i korišćenja latentnih metoda u svrhu dolaženja do cilja. On je, manje-više, karnevalizacija i kanibalizacija kulture.

Shvatajući složenost igre, koja u sebi obuhvata saznavne, emocionalne i društvene momente, autor pokazuje važ-

nost igre u obrazovnom, društvenom prostoru čovjeka. Ovo kritičko promišljanje je naročito došlo do izražajau poglavlju Sport i igra. U vizuri je prije svega apstrahovanje značenja i značaja igre za puninu ljudske egzistencije. A čovjek se od samog početka svog filogenetskog i ontogenetskog razvoja igrao. Prof. Ratko R. Božović će konstatovati, da je igra istinska ljudska potreba koja predstavlja sponu između čovjekove nužne egzistencije kao kvantiteta života i drugog djela ljudske egzistencije kao višeg stupnja življenja, kvaliteta života (76). Međutim, današnja igra je determinisana strogim pravilima tržišne utakmice. Tako igrač postaje alijeniran i utapa se u najčešće okorjeli, institucionalizovani okvir. Čim pojedinac sam sebe ne smatra krajnjom svrhom, nego postaje sredstvo neke spoljašnje svrhe, on neminovno gubi svoju auru. Dakle, profesionalni sportista, nije čovjek koji se igra, nego čovjek koji kroz sportsku djelatnost gradi svoj profesionalni uspjeh. Autor će vehementno upozoriti, da u profesionalnom sportu dominiraju vrijednosti posjedovanja stvari, koje se javljaju kao pseudo-primarne potrebe koje dominiraju u sportskom životu. Sport je postao veo-

ma unosan posao koji pojedincima, klubovima i firmama donosi ogromnu dobit. On postaje izvor ogromnih prihoda, a sportisti savremni gladijatori u službi biznisa. Jasno je, da je igra kao sportski kvalifikativ, usled sistemskih promjena nastalih u globalnom okruženju, ekonomskih, tehnoloških, medijskih, izgubila onu primarnu funkciju i značaj koji je imala u prošlim vremenima, ustupajući silom prilika, svoj domen realizacije jednoj posve, različitoj komunikativnoj praksi, prožetoj ideološkim determinizmom.

U stalnom sretanju sa novim opazajama, sa novostečenim saznanjima, sa društvenim pojavama koje naprosto, po sili vremena, zaokupljaju naučnu misao, prof. Ratko R. Božović je po teorijsko-epistemološkom mehanizmu, u studiji *Sociologija i sport* svjedočio o vidljivim manifestacijama, sugerišući tako i na nevidljive. Pri tom je zaokružio zavidnu punoću socioološkog pronicanja u istraživačku problematiku. Vizije ranijih radova dr Božovića kao da lebde nad stranicama ove knjige, gdje se konstantno pojavljuje misao o *povijesnom trajanju vrijednosti kulture*.

Predrag Živković

Jelena Radulović, Agima Ljaljević, *Rodna ravnopravnost i zdravlje žena u Crnoj Gori*, Filozofski fakultet, Nikšić, 2009.

Kada su u pitanju odnosi u porodici i rodni odnosi Crna Gora se posmatra kao tradicionalna sredina u kojoj su pomaci u pogledu ujednačavanja položaja polova i njihovog međudnosa prilično spori i jedva vidljivi. Istraživačke studije posvećene ovoj, u novije vrijeme sve aktuelnijoj problematici, u cnogorskoj intelektualnoj javnosti veoma su rijetke. Jedan dio tih studija, među kojima je i studija *Rodna ravnopravnost i zdravlje žena u Crnoj Gori*, autorki Jelene Radulović i Agime Ljaljević, nastao je kao rezultat spoljašnjih podsticaja, preporuka i pomoći. Studija je objavljena 2009. go-

dine u izdanju Filozofskog fakulteta u Nikšiću a njeno publikovanje je omogućio Istraživački savjet Norveške.

Knjiga je podijeljena na dva tematski povezana dijela. U prvom dijelu autorka Jelena Radulović, polazeći od jasnog teorijskog okvira i primjerene metodološke razrade, istražuje zdravlje žena koristeći se metodom anketnog istraživanja, metodom fokus grupnog istraživanja, analizom dokumentacije i studije slučaja. Jedna od upečatljivih činjenica savremenog svijeta je svakako mijenjanje rodni odnosa i time mijenjanje položaja žene u privatnoj i javnoj sferi. Analizirajući promjene pr-